

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Освітній рівень

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ «SOFT SKILLS» МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 053 Психологія
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма _____

_____
Номер індивідуального навчального плану студента

Виконала: студентка 2 курсу, група ППмз – 20-1 _____ В. Ю. Дзюба
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник кандидат педагогічних наук,
Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

_____ Є. М. Потапчук
Підпис Ініціали, прізвище

_____ 2021 р.

Хмельницький, 2021

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів».

Дзюба Вероніка Юріївна

Кваліфікаційна робота включає 96 сторінок, 6 рисунків, перелік джерел посилання складає 70 найменувань.

Ключові слова: «soft skills», «soft skills магістрів-психологів», «компетентність», «соціально-психологічна компетентність», «комунікативна компетентність», «емоційна компетентність», «креативна компетентність», «лідерська компетентність», «соціально-психологічні особливості «soft skills», «структурні компоненти «soft skills».

Об'єкт дослідження є «soft skills» магістрів-психологів.

Предмет дослідження є соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів.

За результатами дослідження розкрито сучасні освітні моделі до визначення сутності поняття «soft skills»; визначено соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів та структурні компоненти «soft skills» магістрів-психологів; здійснено емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів та розроблено технологію case-study й методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів.

Одержані результати можуть бути використані як практичний супровід у професійній підготовці психологів.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «SOFT SKILLS» У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ МОДЕЛЯХ.....	9
1.1 Сучасні освітні моделі до визначення сутності поняття «soft skills».....	9
1.2 Соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів	17
1.3. Структурні компоненти «soft skills» магістрів-психологів.....	23
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «SOFT SKILLS» МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ.....	37
2.1 Методика вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів.....	37
2.2. Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів.....	47
2.3 Методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів- психологів.....	58
Висновки до розділу.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	71
ДОДАТКИ.....	80
Додаток А Методика «Діагностика комунікативного контролю».....	80
Додаток Б Методика «Діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів».....	81
Додаток В Методики «Опитувальник креативності».....	84
Додаток Г Методика «Діагностика лідерських здібностей».....	86
Додаток Д Тест «Здатність до командної роботи».....	94

Додаток Е Тест «Уміння раціонально використовувати час».....	96
--	----

ВСТУП

Сучасні тенденції та освітні потреби ставлять нові вимоги до професійної компетентності магістрів-психологів. На сучасному ринку праці необхідні не тільки професійні, але й особисті компетенції фахівців у сфері психології. «Soft skills» у наукових моделях та на практиці розглядаються, як універсальні, мобільні, надпрофесійні, соціально-психологічні компетенції. На сьогоднішній день сучасному фахівцю у сфері психології недостатньо мати лише диплом про вищу освіту, адже реальний ринок праці потребує гнучких, креативних, різнопланових, поліфункціональних фахівців, які володіють універсальними компетентностями та швидко адаптуються до нових умов ринку праці.

Аналіз означеної проблеми соціально-психологічної компетентності фахівців різних професійних сфер, вказує на зростання інтересу науковців до такого психологічного феномену, як «soft skills», так і до соціально-психологічних особливостей їх структурних компонентів. Зокрема, соціально-психологічні компетентності «soft skills» у фахівців соціономічних професій описує: О. Абашкіна, Т. Ананьева, С. Бацунов, А. Безус, Т. Волошина, Е. Гайдученко, Н. Гафурова, І. Гевлич, Л. Гевлич, О. Глазунова, Т. Гоголкина, В. Горбунова, Л. Гребінник, В. Давидова, Ю. Давлетшина, Р. Давлетова, Н. Длугунович, А. Долгарев, Ю. Дроздова, А. Ивонина, Л. Іванова, Є. Єгоров, Н. Заячківська, А. Зінченко, Н. Жадько, І. Канардова, А. Карапетян, К. Коваль, Н. Коляда, Г. Корнюш, В. Корольчук, О. Кравченко, І. Кунгурова, Л. Лепіхова, Н. Махначова, А. Мідляр, С. Наход, С. Осипова, А. Павленко, Ю. Портланд, Г. П'ятакова, Є. Рудницький, О. Скорнякова, О. Слизькова, С. Соболева, О. Сосницька, Ю. Федорова, І. Федулова, І. Черкасова, О. Чуланова, С. Шандрук, С. Шилова, С. Шестакова, Т. Яркова та інші.

Актуальність теми дослідження, зумовлена тим, що сучасні реалії суспільства потребують психологів-професіоналів, які володіють соціально-

психологічними компетентностями. Зважаючи на дані обставини затребуваності фахівців-психологів у професійно-конкурентному середовищі вимагає від них високої соціально-психологічної готовності до професійної діяльності у сфері психології. Магістри-психологи мають здійснювати ефективну комунікативну взаємодію та володіти креативними, лідерськими якостями, навичками командної роботи та емоційної саморегуляції, що в подальшому вплине, як на їх професійне, так і на їх особистісне самовизначення.

Проблема формування «soft skills» магістрів-психологів є достатньо важливим питанням сьогодення та потребує реалізації різних психолого-педагогічних та інноваційних технологій щодо розвитку їх універсальних компетентностей, що зумовило нами вибір теми дослідження: **«Соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів».**

Мета дослідження: здійснити теоретико-емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів та розробити технологію case-study й методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів.

Завдання дослідження:

1. Теоретичне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» у сучасних освітніх моделях.
2. Визначити структурні компоненти «soft skills» магістрів-психологів.
3. Здійснити емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів.
4. Розробити технологію case-study та методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів.

Об'єкт дослідження: «soft skills» магістрів-психологів.

Предмет дослідження: соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів.

Гіпотеза дослідження: розвиток «soft skills» магістрів-психологів, можливий за таких умов: врахування соціально-психологічних особливостей

й структурних компонентів «soft skills» магістрів-психологів та впровадження технології case-study й методичних рекомендацій щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів.

Методи дослідження:

- *теоретичні методи:* аналіз та узагальнення сутності поняття «soft skills» у сучасних освітніх моделях;
- *емпіричні методи:*
- методика «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер);
- методика «Діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» (В. Бойко);
- методика «Опитувальник креативності» (Д. Джонсона);
- методика «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жарікова, Є. Крушельницького);
- тест «Здатність до командної роботи» (І. Вертейко);
- тест «Уміння раціонально використовувати час» (І. Вертейко).

Практичне значення результатів дослідження визначається тим, що здійснено й уточнено сутність поняття «soft skills» у сучасних освітніх моделях та розроблено технологію case-study й методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів. Матеріали дослідження можуть бути використані як практичний супровід у професійній підготовці психологів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати відображено у науково-практичних конференцій та семінарах.

Експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося на базі Хмельницького національного університету.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання (70 найменувань) та додатків.

**РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «SOFT SKILLS» У
СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ МОДЕЛЯХ**

1.1 Сучасні освітні моделі до визначення сутності поняття «soft skills»

У сучасних освітніх моделях «soft skills» є ключовими компетенціями та важливими орієнтирами щодо готовності магістрів-психологів до ефективної професійної діяльності. Новітні тенденції сучасної освіти пропонують розробку таких завдань, які б відповідали адекватним реаліям сучасної системи освіти та сприяли розвитку соціально-психологічних компетенцій у магістрів-психологів. Забезпечити реалізацію цих завдань можливо за умови вивчення сучасних інноваційних моделей та розкриття сутності поняття «soft skills»

Теоретичний аналіз сучасних досліджень означеної проблематики, свідчить про важливість інтересу різних галузей науки до соціально-психологічного феномену «soft skills».

Концептуальні підходи до освітніх моделей «soft skills» стали важливою та невід'ємною складовою сучасного освітнього ринку та ринку праці в цілому.

На сьогодні існують численні наукові підходи до осмислення та класифікації поняття «soft skills». У подальших дослідженнях «soft skills» розглядатиметься нами, як комплексне поняття.

Зокрема, можна зустріти таке визначення «soft skills», як «пластичні навички», «м'які навички», «мобільні навички», «універсальні навички», сформованість яких сприятиме успішній комунікативній діяльності магістрів-психологів та досягання їх професійного успіху на кар'єрному шляху.

Важливо зазначити, що єдиного наукового підходу до класифікації «soft skills», нами не знайдено, натомість, існує така їх інтерпретація, до якої відносять:

- розвинені лідерські якості;
- розвинені навички командної роботи;

- уміння самотійно навчатись;
- уміння проводити ділові переговори;
- володіти прийомами розв'язання конфліктів;
- уміння планувати та реалізовувати поставлені цілі;
- уміння керувати особистим часом та часом колег;
- виявляти цілеспрямованість у виконанні професійних завдань;
- володіти презентаційними навичками;
- володіти ораторським мистецтвом;
- володіти навичками ефективної комунікації;
- володіти здатністю до стресостійкості;
- володіти креативними вміннями вирішення завдань.

У нашому дослідженні можемо відзначити, що вищеперераховані навички та компетентності формують «соціальну компетентність» магістрів-психологів.

У розглянутих дослідженнях, на жаль, немає загальноствановленого переліку «soft skills». Так деякі автори припускають, що «soft skills» являють собою фундаментальні соціально-психологічні навички такі, як:

- адаптивність та мобільність;
- соціальна обізнаність та толерантність;
- етичність та чесність;
- цілеспрямованість та відповідальність;
- оптимізм та позитивна установка;
- гармонійний взаємозв'язок зовнішнього образу із внутрішнім світом.

Запропоновані соціально-психологічні характеристики є комплексом соціально-психологічної компетентності магістрів-психологів.

Інші дослідники ширше розглядають поняття «soft skills», зокрема включають в нього такі спеціальні професійні компетентності, як:

- креативна компетентність;
- психологічна компетентність;

- комунікативна компетентність;
- управлінська компетентність;

Особливої уваги у нашому дослідженні характеризуючи «soft skills» заслуговує емоційний інтелект. Сутність емоційного інтелекту полягає у здатності усвідомлення свого психологічного впливу на інших та самоконтролю. Високий рівень емоційного інтелекту визначається такими показниками, як:

- запорука успіху організації;
- зміцнення професійних навичок;
- застосування креативних рішень;
- підвищення рівня корпоративної культури;
- здійснення мотивуючого впливу.

Важливо акцентувати, що визначальними компетенціями емоційного інтелекту є:

- самоусвідомлення;
- самокерування;
- соціальна освіченість;
- керування взаємовідносинами.

Серед основних варіантних ознак «soft skills» можна виокремити такі:

- сформування таких моделей поведінки, які ґрунтуються на особистісних цінностях та переконаннях;
- сформування етапів розвитку особистісного зростання;
- \- сформування стратегічного мислення, що орієнтоване на довгострокову перспективу [2].

Дослідники розкривають сутність поняття «soft skills» через свідоме сприйняття, яке відповідає їхній професійній сфері. Як свідчить практика, майже всі визначення «soft skills» взаємопов'язані між собою та щільно переплітаються один з одним.

Так, вчена Д. Татаурщікова стверджує, що «soft skills» приналежні до соціологічних понять, що представляє собою комплекс уніфікованих

навичок та особистісних якостей, який підвищує ефективність професійної діяльності та комунікативну взаємодію з оточуючими [54].

До таких навичок вчена відносить:

- уміння керувати саморозвитком;
- уміння підтримувати колег;
- уміння правильно розподіляти свій час;
- уміння проводити переговори;
- уміння схилити до своєї думки;
- лідерські уміння.

Важливу роль у структурі «soft skills» вчена приділяє емоційному інтелекту, який включає набір якостей, що спрямовані на взаємодію з іншими [54].

Науковець, В. Шипілов, визначає «soft skills» з позиції соціально-психологічних навичок, до яких відносить:

- комунікативні навички;
- лідерські навички;
- командні навички;
- публічні навички.

Потреба в проаналізованих соціально-психологічних навичках, може виникнути в багатьох життєвих ситуаціях, побудованих на взаємодії один з одним [61].

На думку науковців Є. Гайдученко та А. Марушева цінність «soft skills» полягає в тому, що вони сприяють фахівцю знаходити спільну взаємодію з колегами, встановлюють та підтримують гармонійні міжособистісні зв'язки, допомагають ефективно впроваджувати свої ідеї, що означає наявність розвинутих лідерських та комунікативних якостей. На думку учених, дане поняття являє собою взаємозв'язок з навичками становлення комунікативної міжособистісної взаємодії [8].

Дослідниця В. Давидова пропонує розглянути «soft skills» як навички, отримані людиною із власного професійного досвіду, що забезпечуються

додатковою спеціалізацією і використовується в подальшому для професійного розвитку. В подальшому дані навички враховуються потенційними стейкхолдерами при підборі кандидатів на відповідну посаду [15]

О. Сосницька зазначає, що «soft skills» – це розвинуті та наявні комунікативні й управлінські таланти. До них авторка відносить:

- вміння переконувати;
- вміння займати лідерську позицію;
- вміння ефективно управляти;
- вміння розробляти презентації;
- вміння налагоджувати контакт з людьми;
- вміння вирішувати конфліктні ситуації;
- володіння ораторським мистецтвом.

Таким чином, перераховані якості, є тими якостями, які притаманні кожній людині і не можуть відповідати якостям певної професії [26].

Зокрема, група дослідників у цій галузі О. Глазунова, Т. Волошина, В. Корольчук для сформування навичок «soft skills» у ІТ-фахівців розробили комплексну модель, яка включає в себе:

- цільовий компонент;
- концептуальний компонент;
- процесуальний компонент;
- змістово-методичний компонент;
- технологічний компонент;
- діагностичний компонент [9].

Деякі дослідники визначаючи роль «soft-skills» у професійному і особистісно-кар'єрному розвитку фахівців, розглядають поняття «soft skills», як «м'які компетентності».

Інтерес німецького філолога-професора Альбрехт фон Міхаель до змісту «soft skills» полягає в тому, що він вважає, їх комунікативними й

управлінськими талантами, і вирішального значення надає вмінню працювати в команді та налагоджувати комунікативну взаємодію із колегами [2].

Систематизуючи погляди дослідниці, О. Чуланової розкриває сутність «soft skills», яка визначається соціально-трудою характеристикою взаємозв'язку знань, умінь та навичок, мотиваційними характеристиками фахівця у сфері комунікативної взаємодії з іншими людьми [59].

Суттєвого значення у дослідження набуває емоційна компетентність, яка являється структурною складовою частиною «soft skills».

Моделювання емоційної компетентності визначається авторкою як наявність комплексу навичок особистості, які спрямовані на:

- самопізнання власних почуттів та емоцій;
- самоусвідомлення почуттів та емоцій колег;
- самокерування власними почуттями та емоціями враховуючи різні ситуації з метою налагодження ефективної співпраці.

Науковець Ю. Портланд виділяє основні ознаки, за якими можна характеризувати фахівця, у якого розвинуті навички «soft skills»:

- проявляє гнучкість, не боїться брати відповідальність на себе,
- вміє встановлювати гарні стосунки із співробітниками,
- вміє працювати в команді, навчати інших,
- здатен швидко та точно ставити завдання перед людьми,
- мотивуючі їх на якісну роботу,
- вміє переконувати, грамотно керувати своїм часом [46].

Фахівець Н. Длугонович, характеризує «soft skills», як навички й вміння, які спрямовують бути успішними в незалежності від організації та специфіки її направленої діяльності. Важливо визначити, що запропоновані якості відповідають саме за ефективне прийняття рішення та налагоджені комунікації. До таких характеристик, авторка відносить:

- розкриття лідерського потенціалу та навичок командної роботи;
- розкриття мотиваційного потенціалу команди;

- розкриття комунікативних навичок у проведенні переговорів;
- розв'язок конфліктних ситуацій;
- планування та досягнення поставлених задач;
- керування робочим часом;
- самопрезентаційні навички;
- ораторські навички;
- навички ділової комунікації;
- розвинений рівень стресостійкості;
- креативність [17; 18].

З усього сказаного, можемо побачити, що у сучасних моделях освіти, не зустрічається єдиної інтерпретації класифікації «soft skills», її просто не існує. Адже практика свідчить, що для різних сфер професійної діяльності є пріоритетним різний набір навичок «soft skills».

Вищезазначене, свідчить про багатоструктурованість та багатоаспектність даного поняття «soft skills». У сучасних концептуальних освітніх моделях, немає єдиної чіткої класифікації «soft skills».

Проаналізувавши даний феномен, одні науковці визначають його, як соціально-психологічні навички, які характеризуються:

- активністю;
- швидкою пристосованістю;
- мобільністю;
- соціальною освіченістю;
- цілеспрямованістю;
- високою моральністю;
- толерантністю;
- відповідальністю;
- гармонійністю та естетичністю зовнішнього вигляду залежно від ситуації.

Натомість інші науковці визначають їх, як широкий спектр спеціальних професійних знань і умінь, що характеризуються:

- творчістю;
- самокритичністю;
- уміннями керувати стресовими ситуаціями та конфліктами;
- оптимальним прийняттям управлінських рішень.

Таким чином, здійснивши теоретичне вивчення сутності поняття «soft skills» у сучасних освітніх моделях, ми можемо зазначити, що це комплексно-структурований термін, який характеризується поліваріантністю поведінки, що реалізується у командній роботі, а отже забезпечує успішну самореалізацію у професійній діяльності. Ключовий момент, на який ми звернули увагу, здійснюючи комплексний аналіз поняття «soft skills» – це в першу чергу, розвинені комунікативні навички.

Визначені соціально-психологічні компетентності, окреслюють високий рівень вимог до магістрів-психологів, які мають відповідати сучасним запитам стейкхолдерів та оперативно діяти в надскладних ситуаціях, умовах підвищеного тиску, проявляючи толерантність, врівноваженість, комунікабельність, стресостійкість, а також критичність та креативність мислення.

1.2 Соціально-психологічні особливості «soft skills» магістрів-психологів

Здійснивши теоретичне вивчення сутності поняття «soft skills» у сучасних освітніх моделях, ми звертаємо увагу на змістовність його структурування, а саме із позиції компетентнісного підходу, що на наш погляд є доцільним та ґрунтовним.

У наукових підходах категорія «компетентність» розкривається, як оволодіння певними компетенціями, що характеризують та визначають ефективність фахівців до певної професійної сфери.

У широкому трактуванні компетенція визначається в конструктивній поведінці фахівця та його адекватності; у вузькому трактуванні – дане поняття конкретизуються для певної професійної сфери, зокрема, це ті змістові компетенції, які являються значущими для професійної кар'єри, тобто компетенції, які забезпечують нові здібності.

Важливо зазначити, що на певній стадії професійного навчання магістрам-психологам, крім загальних і професійних вимог, особливе значення надає формуванню важливих соціально-психологічних компетенцій, таких як: критичне та креативне мислення, здатність до оптимального розв'язання проблеми, ефективна командна співпраця та уміння самонавчатися протягом усього життя.

Таким чином, компетенція є значущим структурним компонентом особистості магістра-психолога, яка реалізується через професійний досвід ефективної комунікативної взаємодії.

Більшість науковців компетенцію визначають, як готовність до певної діяльності, що базується на конкретних знаннях і власному досвіді, який набувається у навчально-виховному процесі та орієнтований на сформування суб'єкта, що характеризується активною інтеграцією в суспільство та засвоєння ним відповідної соціально-рольової поведінки в життєвому просторі.

Важливо зазначити, що компетентнісний підхід розкриває систему оцінювання знань особистості, як певного інструмента щодо розв'язання конкретних професійних завдань, ефективності прийняття рішень у певній діяльності. Саме дане поняття, визначає компетенцію не лише, як когнітивний показник, але й, як систему комплексу: мотиваційної, етичної, поведінкової, соціальної, ціннісної орієнтації.

Таким чином, можемо охарактеризувати компетентнісну модель, яка включає в себе наявність комплексу здібностей, теоретичних знань, особистісно-професійних якостей, які визначаються необхідністю певної професії, у нашому контексті – це психологічна освіченість.

У ході нашого дослідження, важливо поєднати різні погляди авторів, на визначену нами проблему, адже реалізація інтелектуального потенціалу особистості, можлива за наявності додаткових чинників, які характеризуються соціально-психологічними особливостями.

Здійснивши науковий огляд освітніх моделей до сутності означеної проблеми, ми будемо розуміти «soft skills», як соціально-психологічну компетентність магістрів-психологів», яка визначається нами, як багатокomпонентний комплекс соціально-психологічних знань, умінь й навичок, що характеризуються: комунікативною, емоційною, креативною, лідерською компетентністю, навичками командної роботи, навичками керування власним часом та самопрезентаційними навичками, які проявляються у надскладних професійних ситуаціях у сфері ефективної взаємодії з колегами.

На нашу думку, соціально-психологічна компетентність є тим основним структурним компонентом магістрів-психологів, від якого залежить сформована адекватна поведінка в конкретній ситуації.

Саме за цих умов, ми привертаємо увагу до розкриття проблеми соціально-психологічної компетентності магістрів-психологів, адже практичні дослідження науковців, свідчать про те, що психологічні механізми та закономірності її формування поки не в повній мірі розкриті в теорії та на практиці.

У психолого-педагогічних дослідженнях соціально-психологічна компетентність розкривається, як система міждисциплінарних взаємозв'язків міжособистісної взаємодії. Недостатність рівень досліджень та практичних застосувань соціально-психологічної компетентності, призводить до непорозумінь у стосунках, порушень міжособистісної взаємодії,

конфліктність в різних соціальних групах, які часто є суб'єктивного характеру. Негативні установки на сприйняття інших колег до ведуть в результаті до виникнення психологічних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні як у професійній сфері, так і в буденному житті.

Проаналізувавши літературу з даної проблематики, нами з'ясовано наукові підходи до її структури та механізми її формування.

У зв'язку з цим вважаємо необхідним продовжити здійснення науково-теоретичного вивчення означеної проблеми.

Психологи-науковці розкривають соціально-психологічну компетентність, як основний структурний компонент професіоналізму, особливо у психологічній сфері. Тому актуальним для вищої школи є сформування цілісної структури соціально-психологічної компетентності у магістрів-психологів.

Для цього необхідним є звернення до праць науковців у даній сфері.

Виокреслюючи структурні складові компетентності, І. Зимня виділяє наступні її складники:

- мотиваційний (спрямоване бажання й психологічна готовність фахівця набути компетентностей і в подальшому їх реалізовувати);
- когнітивний (цілеспрямоване володіння знаннями, високий рівень ерудованості у професійній сфері);
- аксіологічний (морально-етичні орієнтації та установки, що виступають соціально-нормативними регуляторами поведінки фахівця);
- поведінковий (власний досвід діяльності, який орієнтований на потреби, норми, правила та визначений системою ролей у нестандартних ситуаціях);
- саморегуляційний (емоційно-вольовий вплив на прояв компетентності) [2].

Науковців особливу увагу приділяють соціально-психологічній компетентності, яка є основною компетентністю у становленні магістрів-психологів.

Сформованість професійних знань магістрів-психологів залежить від ряду чинників:

- вміння сприймати інших такими, якими вони є;
- визначати передумови проявів різних емоційних станів;
- адекватно реагувати на виникнення певних непорозумінь з іншими колегами;
- визначати стереотипні, деструктивні прояви поведінки, які не являються ефективними у комунікативній взаємодії.

Дослідники А. Сухов, А. Деркач здійснили змістову характеристику даного поняття. Автори охарактеризовують соціально-психологічну компетентність, як:

- особистісний світогляд;
- орієнтація у певній соціальній ситуації;
- приймати оптимальні рішення та досягати мети [51].

Соціально-психологічна компетентність розглядається, як певний комплекс спеціальних характеристик:

- соціально-комунікативні навички;
- соціально-перцептивні навички;
- соціально-інтерактивні навички;
- навички соціальної оцінки;
- навички регулювання власної поведінки та поведінки інших;
- навички міжособистісної адаптації у комунікативному процесі;
- навички адекватного сприймання та оцінювання власних вчинків та вчинків інших;
- навички продуктивної взаємодії [51].

Таким чином, аналізуючи вищевикреслене, соціально-комунікативна компетентність, являє собою системний комплекс та набір сформованих навичок комунікативної взаємодії виявляється.

Соціально-психологічна компетентність виявляється такими чинниками:

- розвиненим соціально-психологічним інтелектом;
- психічними станами та ефективною соціалізацією;
- соціально-психологічною готовністю до комунікативної взаємодії [51].

Психологи стверджують, що сформованість соціально-психологічної компетентності проявляється у тісному взаємозв'язку внутрішньо-психічної та зовнішньо-професійної діяльності, яка реалізується у соціальному середовищі.

Важливо зазначити, що соціально-психологічна компетентність являється інтегральним критерієм магістрів-психологів, який забезпечується формуванням індивідуальної програми поведінки в комунікативному процесі та характеризується мотиваційною спрямованістю комунікативного стилю взаємодії [57].

Л. Лепіхова, розкриває структурні складники соціально-психологічної компетентності, які включають в себе комплекс властивостей, а саме:

- соціально-емоційний інтелект;
- пристосованість до соціальної ситуації;
- індивідуально-особистісна гнучкість;
- розвинута мовна комунікація;
- контроль над ситуацією;
- соціальна відважність;
- енергійність у спілкуванні;
- соціальна упевненість [39].

Авторка бачить соціально-психологічну компетентність, як процес, який взаємодоповнює професійні компетентності фахівців, які тісно переплітаються з інтерперсональними відносинами» [39].

На наш погляд, в структурі соціально-психологічної компетентності магістра-психолога повинні бути наявні соціально-психологічні характеристики, які мають відповідати сутності змісту комунікативного

процесу та розвинутих вмінням і навичкам у спілкуванні, що забезпечить в подальшому ефективну взаємодію з колегами у професійній діяльності.

Психологічну структурну модель соціально-психологічної компетентності магістрів-психологів становлять:

- когнітивний компонент;
- мотиваційний компонент;
- особистісний компонент;
- соціальний компонент.

Слід зазначити, що дослідники не мають єдиної думки щодо визначення важливості когнітивної сфери магістрів-психологів: досліджуючи пізнавальні процеси, когнітивний компонент має визначатися рівнем інтелекту [33].

Мотиваційний компонент характеризується наявністю у магістрів-психологів ціннісних ідеалів, розвинутою мотиваційною сферою, яка визначається мотивами, цінностями, смислами, потребами, установками.

Особистісний компонент реалізується соціально-психологічними характеристиками, які суттєво необхідні для ефективної взаємодії [33].

Соціальний компонент визначається здатністю спілкуватися та співпрацювати у міжособистісних відносинах, обирати адекватні моделі поведінки у процесі взаємодії.

Важливо констатувати, що процес сформованості соціально-психологічної компетентності магістрів-психологів, є сенситивним ключовим періодом під час навчання у виші.

Таким чином, здійснений теоретичний аналіз виокремлено проблеми, дав змогу визначити соціально-психологічну компетентність магістрів-психологів, як багатокomплекcність соціально-психологічних навичок, які реалізуються та самовдосконалюються у процесі міжособистісної взаємодії.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо у визначенні структурних компонентів «soft skills» магістрів-психологів.

1.3 Структурні компоненти «soft skills» магістрів-психологів

Психолого-педагогічний огляд наукових праць дозволив нам охарактеризувати «soft skills», як структурний комплекс соціально-психологічних компетентностей, який складається з таких структурних компонентів:

- комунікативної компетентності;
- емоційної компетентності;
- креативної компетентності;
- лідерської компетентності;
- компетентної командної роботи;
- часової компетентності.

На нашу думку, запропонований структурний комплекс «soft skills» ефективно впливатиме на самореалізацію магістрів-психологів у професійній діяльності.

З подальшим удосконаленням структурної моделі «soft skills», нами проаналізована класифікація «soft skills» [30].

Зокрема, дослідниця виокремлює, такі структурні компоненти «soft skills», як: індивідуальні, комунікаційні, управлінські характеристики.

Індивідуальні характеристики включають в себе:

- самостійне прийняття рішення;
- ефективно вирішення проблем;
- чітка постановка завдань;
- чіткість формулювання цілей;
- розвинуте позитивне мислення на діяльність;
- орієнтування на запити клієнтів.

Комунікаційні характеристики включають в себе:

- чіткість сформульованих думок;
- вміння контактувати з різними психологічними типами особистостей;

- наявність організованої структурованості нарад;
- аргументованість, зрозумілість, вчасність висловлювання думок;
- розробка якісно-презентаційних матеріалів;
- врахування міжкультурних та міжнаціональних тенденцій.

Управлінські характеристики включають в себе:

- виконання командних ролей;
- мотивування та розвиток персоналу;
- передбачення та запобігання ризикам;
- чітке планування та керування власним часом [31].

Звернемося до поглядів С. Наход, яка визначає «soft skills», як комплекс надпрофесійних та неспеціалізованих «універсальних компетентностей», що успішно відповідають за результати виконаних професійних завдань різними фахівцями, спеціалістами у соціономічній сфері. Авторка зауважує, що «soft skills» є багатопредметними універсальними компетентностями, які є важливими та не залежать від певної професії та конкретної сфери, в якій працює фахівець. Важливо зазначити, що оволодіння цими компетентностями сприятиме ефективній роботі та підтримці особистої професійної затребуваності та конкурентоспроможності у будь-якій галузі [41].

Вчена розглядає структурний комплекс «soft skills» та особливого значення надає таким компетентностям:

- соціально-комунікативний компонент;
- емоційний компонент;
- прогностичний компонент;
- інноваційний компонент;
- акмеологічний компонент;
- управлінський компонент [41].

Розкриємо кожен із запропонованих компонентів.

1. Соціальний компонент являє собою:

- достатній рівень соціалізованості та полікультурованості;

- розвинуті навички інтерпретування необхідної сукупності спеціалізованої та неспеціалізованої інформації;
- розвинуті навички міжособистісної взаємодії, які характеризуються чіткістю, грамотністю, доступністю та аргументованістю формулювання своєї думки;
- вміння працювати в команді;
- розвинуті комунікативні здібності, які характеризуються мотивуванням та використанням невербальної комунікації адекватно до певної ситуації;
- відповідність соціальному статусу та приналежність до соціальної ролі співрозмовника;
- вміння знаходити спільне рішення та домовлятися;
- вміння вести переговори та керувати ситуацією;
- вміння здійснювати оцінку соціальної ситуації;
- вміння ефективно вибудовувати модель своєї поведінки;
- оперативно, гнучко, адекватно, швидко реагувати на будь-яку ситуацію;
- вміння швидко адаптуватися, приймаючи відповідні рішення [43].

Слід зазначити, що оновлена система вищої освіти визначає новітні вимоги до рівня підготовки магістрів-психологів, які передбачають ціннісно-орієнтаційні напрями формування навичок соціально-психологічної міжособистісної взаємодії в змістовій структурі «soft skills».

2. Емоційний компонент розкриває:

- готовність і здатність фахівців гнучко керувати емоційними реакціями;
- самоусвідомлення власних емоцій та передумов їх проявів;
- усвідомлення емоцій інших колег та зчитування їх емоційних станів за вербальними й невербальними характеристиками;
- вміння регулювати інтенсивність емоцій;
- здатність до емпатійності та управління власними емоціями;

- розвинутий емоційний інтелект [2].

Таким чином, розвинутий емоційний інтелект, що являється складовою емоційного компоненту, сприятиме швидкій адаптації та пристосуванню до нового соціального оточення магістрів-психологів.

3. Когнітивний компонент визначається:

- рівнем когнітивної гнучкості особистості;
- розвитком креативних навичок продуктивної діяльності магістрів-психологів;
- розвинутими навичками критичного мислення;
- здатністю до науково-дослідницької діяльності;
- здатністю до інтелектуального варіювання та фільтрування інформації.

Також дослідники важливого значення приділяють розвинутим прогностичним умінням магістрів-психологів, що забезпечать аналіз випереджальної інформації та прийняття оптимального рішення.

Важливо зазначити, що майбутня робота магістра-психолога тісно пов'язана з творчо-пошуковим підходом до розв'язання нестандартних проблемних ситуацій. Дослідники зазначають, що високий рівень розвитку когнітивної компетентності, сприятиме затребуваності фахівця.

4. Управлінський компонент визначається самоуправлінням власними змінами, які характеризуються такими якостями:

- розвинуте позитивне мислення;
- уміннями реалізувати власний потенціал;
- прагненням до саморозвитку;
- розвинутими навичками тайм-менеджменту;
- розвинутими навичками самовмотивованості та самовіддачі [43].

Враховуючи структурні компетентності фахівців соціальної сфери А. Попова, виокремлює перелік «soft skills», які сприятимуть досягненню успіху у професійній кар'єрі. Такими компетентностями авторка визначила:

- розвинуті навички логічно-критичного мислення;

- розвинуті організаційні навички;
- розвинуті емоційний інтелект та емпатія;
- розвинуті навички комунікації;
- розвинуті навички активного слухання;
- розвинута здатність встановлення меж у процесі комунікації [47].

Розвинуті навички критичного мислення допомагають фахівцям знаходити креативне рішення певної проблеми, при цьому застосовуючи контекстне мислення, яке сприяє у будь-якій ситуації виявляти професійний ресурс у діяльності.

Розвинуті організаційні навички, забезпечують здатність ефективно приймати рішення та вирішувати певні проблеми; розвинуті уміння командної роботи та підтримка професійних зв'язків із колегами напряду пов'язані з реалізацією ефективного соціального обслуговування клієнтів.

Розвинутий емоційний інтелект та емпатія, дозволяє ефективніше усвідомити психоемоційні стани своїх клієнтів та на основі цього визначити їх потреби.

Розвинуті навички комунікації, можуть допомогти у роботі з клієнтами налагоджуючи повну взаємодію у спілкуванні.

Розвинуті навички активного слухання, допомагають у визначенні точності проблеми клієнтів та ефективно допомагають краще розуміти вказівки керівництва, психологів та інших спеціалістів.

Розвинута здатність встановлення меж, дозволяє встановити певні межі для встановлення гармонії між професійною діяльністю та особистим життям. Розвинута навичка керування часом дозволяє встановити межі з клієнтами та іншими професіоналами, для запобігання професійному вигоранню та підтримування позитивних взаємин.

Для нашого дослідження, є важливим розглянути компоненти «soft skills» фахівців соціономічних професій, враховуючи специфіку їх діяльності. Важливо зазначити, що особливості професійної сфери фахівців

означеного типу визначаються тим, що в цій діяльності є людина або спільнота людей, які виступають суб'єктами діяльності.

Важливо зазначити, що процес спілкування виступає вирішальним інструментом соціально-професійної міжособистісної взаємодії фахівця та клієнта. Окрім цього, ефективність міжособистісної взаємодії у професійній сфері соціономічного типу суттєво підпорядковується адекватному пізнанню особистості.

Таким чином, однією із важливих компонентів «soft skills» фахівців соціономічних професій визначають соціально-комунікативну компетентність, яка виявляється у спроможності ефективно взаємодіяти із суб'єктами, незважаючи на суттєві зміни соціального середовища; психологічну готовність та розвинуті вміння спілкуватися; уміння конструктивного діалогу у спілкуванні; потенційні внутрішні ресурси, необхідні для проектування ефективної комунікативної взаємодії у певних ситуаціях.

Важливо констатувати, що у структурі соціально-комунікативного компонента значущого значення надають розвиненому емоційному інтелекту. Емоційний інтелект забезпечує здатність особистості до виконання оптимальної регуляції між власним психоемоційним станом та конструктивною поведінкою.

Важливо зазначити, що емоційний інтелект утворюється двома векторами, а саме:

- когнітивним, що спрямований на усвідомлення своїх емоцій та емоцій інших;
- поведінковий, що визначається управлінням власною поведінкою та поведінкою інших людей.

Таким чином, розвинений емоційний інтелект магістра-психолога дозволяє правильно інтерпретувати власні емоції, визначати емоції інших за невербальними і вербальними показниками та керувати емоціями змінюючи їх напрям для налагодження ефективної міжособистісної комунікації та

соціальної адаптації.

Важливу роль у спілкуванні надають умінням доцільно та логічно користуватися вербальними і невербальними засобами, що в свою чергу, стимулюють позитивні емоції та активізують співрозмовника. Важливо зазначити, що процес спілкування тісно пов'язаний із психологічними бар'єрами, які часто виникають під час комунікативного процесу та порушують ефективність професійної діяльності фахівців соціономічної сфери.

Розкриваючи прогностичний компонент у психологічній структурі «soft skills», він характеризується цілісним перетворенням і опирається на варіативність, аналогічність, системність, узгодженість, доказовість.

Спираючись на вищезначене, необхідно визначити такі компоненти професійної діяльності, як:

- уміння інтерпретувати різні події та явища;
- уміння підбирати інформацію, яка прогностично-спрямована;
- розробляти та реалізовувати прогностичні рекомендації;
- уміння з'ясувати об'єктивність наданої інформації клієнтом;
- уміння точно визначати потрібну інформацію;
- уміння відтворювати інформацію;
- уміння адекватно оцінювати ситуацію;
- уміння приймати оперативні рішення;
- уміння орієнтуватися у надскладних ситуаціях;
- уміння прогнозувати різні варіанти розгортання подій.

Слід зазначити, що основним підґрунтям для сформованості прогностичних умінь магістрів-психологів є психологічна особливість їхнього мислення, яке визначається дивергентністю, оригінальністю, мобільністю, гнучкістю, оперативністю, інтуїтивністю. Важливою здатністю є передбачення перспективних подій та уміння впевнено розподіляти власні ресурси (інтелектуальні, емоційні, комунікативні тощо) та діяти виявляючи широкий діапазон власних можливостей, що в перспективі дозволить

керувати ситуацією, розбирати проблему під іншим кутом, позбутися когнітивної ригідності.

Важливою складовою комплексу «soft skills» магістрів-психологів є інноваційний компонент, який слід розглядати як потенційний ресурс, що допомагає творчо змінюватися, стаючи активним суб'єктом даного процесу, який характеризується новаторсько-креативною індивідуальністю. Для магістрів-психологів це означає творчий досвід, який характеризується проблемно-творчою діяльністю. Важливим є те, що такий компонент взаємопоєднує когнітивні і креативні процеси під час постановки і вирішення професійних завдань. Тим самим, конструюючи креативне поле розв'язання професійних ситуацій та знаходження оптимального, нестандартного рішення. Інноваційний компонент розвиває об'єктивне критичне оцінювання результатів виконаної діяльності та для подальшої реалізації застосування здобутого власного досвіду у розв'язанні певного проблемного завдання.

Важливого контексту у структурі «soft skills» слід надати акмеологічному компоненту, який опирається на головні центри самоіндивідуалізації фахівця.

Акмеологічний компонент представлений такими важливими якостями, як:

- ініціативність та активність;
- самостійність цілепокладання;
- інтенсивність діяльності;
- психологічна витривалість у професійній діяльності;
- психологічна пластичність та пристосованість до змін;
- володіння техніками та прийомами саморегуляції;
- прагнення до самореалізації, саморозвитку та самовдосконалення.

Проаналізувавши різноманітні погляди щодо визначення психологічних структурних компонентів «soft skills», пропонуємо власну інтерпретацію структурних компонентів «soft skills» магістрів-психологів, а саме:

- комунікативна компетентність магістрів-психологів;

- емоційна компетентність магістрів-психологів;
- креативна компетентність магістрів-психологів;
- лідерська компетентність магістрів-психологів;
- компетентність командної роботи;
- часова компетентність магістрів-психологів.

Під комунікативною компетентністю магістрів-психологів будемо розуміти наявність соціально-психологічних знань, соціальних установок, соціального досвіду у сфері міжособистісного та міжгрупового спілкування. Важливою складовою комунікативної компетентності магістрів-психологів, є розвинуті комунікативні якості, що характеризують її свідому потребу в спілкуванні. Іншою важливою складовою комунікативної компетентності магістрів-психологів є розвинуті комунікативні здібності фахівців, які забезпечуються взаємодією у процесі спілкування; розвинута здатність керувати цим процесом; розвинуті уміння самопрезентації; розвинута здатність оцінювати власну реакцію та реакцію партнерів у процесі спілкування. Важливо означити, що комунікативна компетентність магістрів-психологів виявляється знаннями норм та правил ділового спілкування; оволодінням та застосуванням технологій комунікації; розвитку інноваційного потенціалу та вмінням контролювати власні емоції, що постійно супроводжують професійну діяльність.

Важливо звернути увагу, на ще одну ефективну одиницю комунікативної компетентності, а саме на розвинуті комунікативні вміння. Ці професійні уміння, визначають рівень готовності до професійного спілкування. Рівень готовності характеризується вміннями до соціальної перцепції, вміннями до саморегуляції, вміннями конструювати вербальний і невербальний контакт з колегами, вміннями керувати своєю поведінкою.

Психологи називають три ключові ознаки комунікативних умінь, а саме:

- здатність отримувати задоволення від процесу спілкування;
- бажання перебувати серед інших колег;

- прояв альтруїстичних тенденцій.

У результаті наукового вивчення комунікативної компетентності магістрів-психологів, можна виокремити наступні елементи, які сприятимуть ефективній взаємодії у їх професійній діяльності:

- наявність комунікативних знань магістрів-психологів;
- розвинуті комунікативні вміння магістрів-психологів;
- розвинуті комунікативні здібності магістрів-психологів.

Другим компонентом психологічної структури «soft skills» нами визначено емоційну компетентність магістрів-психологів. Емоційна компетентність магістрів-психологів включає в себе:

- взаємозв'язок знань, вмінь та навичок, які дозволяють на основі оброблених результатів зовнішньої та внутрішньої емоційної інформації приймати адекватні, конструктивні рішення у професійній діяльності;

- проектування емоційного реагування, яке пов'язано з розвинутим емоційним інтелектом, який забезпечує здатність зчитування власних переживань та переживань колег з метою самовдосконалення;

- усвідомлена психологічна готовність до самореалізації емоційних компетенцій, які забезпечують ефективність професійної діяльності.

Емоційна компетентність магістрів-психологів дозволяє нам визначити її, як динамічну характеристику, яка включає в себе:

- систему знань і вмінь самовираження;

- усвідомлення самокерування власними емоціями та керування емоційним станом колег;

- здійснення комунікативного процесу враховуючи емоційну складову, яка ґрунтується засадах гуманності, поваги та комфортної співпраці з партнерами міжособистісної взаємодії;

- ефективна самореалізація професійного потенціалу.

Креативна компетентність магістрів-психологів розглядається нами, як системне, інтегроване, динамічне, багатокomплекcне особистіcне утворення, що включає соціально-психологічні якості суб'єктів професійної діяльності.

Креативна компетентність дозволяє фахівцям креативно діяти у різних ситуаціях, що передбачає генерування оригінальних й нестандартних ідей щодо рішення задач, які виникають при створенні інноваційного продукту діяльності. Науковці підкреслюють різноплановість даного поняття, виокреслюючи креативну компетентність, як інтегральну багатокomпонентну якість особистості, що впливає на розвиток і саморозвиток творчих компетентностей особистості, розвиває уміння креативно розв'язувати завдання, здобуваючи при цьому максимальну результативність та ефективність професійної діяльності. Таким чином, креативна компетентність магістрів-психологів являє собою особистісне утворення, що виявляється у системі знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективно-творчу діяльність у різних ситуацій [14].

Лідерська компетентність магістрів-психологів аналізується нами через лідерський потенціал, який включає в себе:

- особистісну активність, що являється основою професійної діяльності та самодетермінації;
- готовністю членів колективу слідувати за лідером;
- соціальним проектуванням середовища лідерства, яке сприятиме проявам лідерського потенціалу.

На наш погляд, розвиток лідерського потенціалу магістрів-психологів забезпечує реалізацію наступних процесів, а саме:

- розкриття лідерського потенціалу тобто виявлення потенційних ресурсів та характеристик лідерського потенціалу, які забезпечать лідерську компетентність;
- реалізація лідерського потенціалу та лідерських ресурсних можливостей.

Важливо на цих етапах виявити індивідуальні вектори розвитку лідерського потенціалу та процес його реалізації у професійній діяльності.

Актуальним на цьому етапі вбачаємо сформування ефективної групової

взаємодії у колективі. Ефективність реалізації лідерського потенціалу магістрів-психологів являє собою цілеспрямований процес, який забезпечується потенційними та прихованими можливостями, що спонукають особистість до власних звершень або досягнень. Розкриття лідерського потенціалу магістрів-психологів, можливо за умови розвитку їх лідерських компетенцій [64].

Розвинуті навички командної роботи магістрів-психологів, передбачають цілеспрямовану сформовану групу фахівців, що усвідомлено та згуртовано виконують завдання-проекти на основі фахових компетентностей, створюючи при цьому налагодженні, ефективні. організаційні взаємозв'язки. Під ефективною командною роботою магістрів-психологів слід розуміти економічну вигоду, яка порівнюється з ресурсами її створення та результатами її діяльності. Ефективність командної роботи визначається у таких аспектах: управління, якість виконання поставлених завдань, критерії оцінювання виконаної роботи, критерії вигоди за виконану роботу. Важливою вимогою успішності команди визначається орієнтацією учасників на ефективний результат [56].

Успішна команда характеризується такими показниками:

- високим ступенем узгодженості та довіри;
- високим ступенем самоідентифікація фахівців з командою;
- спільне визначення мети і цілей;
- наявність професійної компетентності;
- високий рівень самомотивації;
- взаємодоповнення усіх учасників команди;
- високий ступінь прийняття участі у команді.

Показником ефективності розвинутих навичок командної роботи є позитивний результат діяльності та досягнення поставлених завдань.

Часові компетентності магістрів-психологів передбачають раціонально використовувати власний час. Важливо пам'ятати, що організація власного

часу являє інструмент максимальної реалізації власного потенціалу. Тайм-менеджмент передбачає використання відповідних методик і технологій щодо організації в часі, що сприятиме вирішенню нагальних проблем та формуванню особистої технології використання часу. Дана технологія забезпечить ефективний процес тренувального свідомого самоконтролю за кількістю часу, який ми витрачаємо на конкретні завдання, результатом чого максимально збільшиться ефективність та продуктивність діяльності [56].

Таким чином, запропонована нами психологічна структура «soft skills» у магістрів-психологів та складність її розвитку передбачає недостатній рівень її оцінки та рівня сформованості цих компетентностей у магістрів-психологів, що у подальшому передбачає нами здійснення комплексного їх оцінювання та розробку відповідних показників до кожного структурного компоненту «soft skills».

Висновки до розділу

Здійснений огляд освітніх моделей до сутності поняття «soft skills», дозволив визначити його, як соціально-психологічну компетентність магістрів-психологів, що визначається нами, як багатокомпонентна, багатокомплексна, багатofункціональна система соціально-психологічних характеристик, які проявляються у надпрофесійних ситуаціях у сфері комунікативної взаємодії з колегами.

Теоретичне вивчення соціально-психологічного феномену «soft skills» являється комплексно-структурованим терміном, який характеризується

поліваріантністю моделей поведінки, що реалізуються у професійній діяльності, забезпечуючи її ефективність та результативність. Ключовим моментом соціально-психологічних особливостей «soft skills», є наявність розвинутих комунікативних навичок.

Проаналізувавши наукові підходи до визначення структури та змісту «soft skills», пропонуємо власну інтерпретацію психологічної структури «soft skills» магістрів-психологів, що характеризуються розвитком таких компетентностей, як: комунікативної, емоційної, креативної, лідерської, навичками командної роботи, навичками керування власним часом та самопрезентаційними навичками, які проявляються оперативністю у надскладних професійних ситуаціях ефективної взаємодії з колегами у соціономічній сфері.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «SOFT SKILLS» МАГІСТРІВ-ПСИХОЛОГІВ

2.1 Методика вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів

Здійснивши теоретичний аналіз сутності поняття «soft skills» магістрів-психологів у сучасних освітніх моделях та визначивши їх структурні компоненти, нами розроблена методика вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів.

Дослідження проводилося у Хмельницькому національному університеті на базі Хмельницького психологічного центру. У дослідженні взяли участь 32 магістри спеціальності 053 «Психологія».

Для вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів нами визначені відповідні показники.

1. Комунікативна компетентність магістрів-психологів, що визначається такими показниками:

- системою компетентностей про зміст, сутність, структуру, компоненти, рівні, функції та психологічні особливості стилів спілкування;
- комунікативні вміння, які допомагають вдало налагоджувати контакт зі співрозмовником, конструктивно розуміти його внутрішній стан, володіти ситуацією на взаємодію з ним, реалізовувати оптимальні моделі поведінки у конфліктних ситуаціях;
- гуманістична спрямованість у комунікативному процесі та інтерес з одночасною взаємодією до співрозмовника;
- високий рівень емпатійності, перцептивності, самооцінки та рефлексії;
- розвинутий комунікативний контроль.

2. Емоційна компетентність магістрів-психологів характеризується такими показниками:

- наявною базою знань про відчуття, емоції, психічні стани;
- розвинута емоційно-особистісна сфера;
- розвинута здатність до адекватного сприймання, розпізнавання емоцій, розуміння почуттів і власного емоційного стану;
- здатність встановлювати ефективну комунікацію та конструктивно впливати на психоемоційний стан усіх учасників комунікативної взаємодії;
- розвинутий емоційний контроль.

3. Креативна компетентність магістрів-психологів виокреслюється такими показниками:

- здатністю до креативно-інноваційної мисленнєвої діяльності;

- здатністю до реалізації новітніх, оригінальних ідей та задумів з подальшим їх втіленням у творчій діяльності;
- здатністю до оригінального й креативного мислення та швидкого генерування великої кількості ідей;
- готовністю змінюватися та не залежати від стереотипів;
- здатністю оригінально розв'язувати складні завдання у ситуації невизначеності.

4. Лідерська компетентність магістрів-психологів виокреслюється такими показниками:

- здатністю нести відповідальність за свої вчинки та дії;
- здатністю до раціонального використання наявних потенційних ресурсів, враховуючи нагальні потреби та пріоритети;
- здатністю до об'єктивного сприйняття, вивчення інформації, що передбачає звернення уваги на деталі та тенденції;
- здатністю до генерації інноваційних ідей та пошуку різнопланових шляхів розв'язку конкретної проблеми;
- здатністю до об'єктивного обміну інформацією з реалізацією досягнення цілей.

5. Здатність до командної роботи характеризується такими показниками:

- наявна комплексна система знань, навичок, досвіду у професійній сфері;
- готовністю до виконання поставлених завдань;
- готовністю до співпраці та розуміння позицій колег з одночасним створенням комфортної робочої атмосфери;
- здатністю творити власне життя включаючи соціальні, культурні, професійні аспекти;
- здатністю фахівця нести відповідальність за свої вчинки та дії.

6. Уміння раціонально використовувати час. Тайм-менеджмент характеризується такими показниками:

- здатністю до проектування цілей;

- здатністю максимально концентрувати увагу на конкретних завданнях;
- здатністю до довгострокового планування та подальшого їх виконання завдань;
- здатністю об'єктивно оцінювати першочерговість завдань;
- здатністю отримувати користь від керування часом, відрізняючи важливе від другорядного;
- уміннями зменшити кількість надлишкової інформації, користуючись електронними носіями.

Для вивчення комунікативної компетентності нами використано методику «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер). Дана методика подана у додатку А.

Метою даної методики є дослідження у магістрів-психологів рівня комунікативного контролю. Високий рівень комунікативного контролю характеризується обізнаністю, контролюванням своєї комунікації. У свою чергу для низького рівня комунікативного контролю характерна пряmolінійність та неспроможність контролювати процес спілкування. У даній методиці запропоновано десять тверджень серед яких потрібно обрати відповідь «вірно» чи «невірно».

Результати відображено на рисунку 2.1.

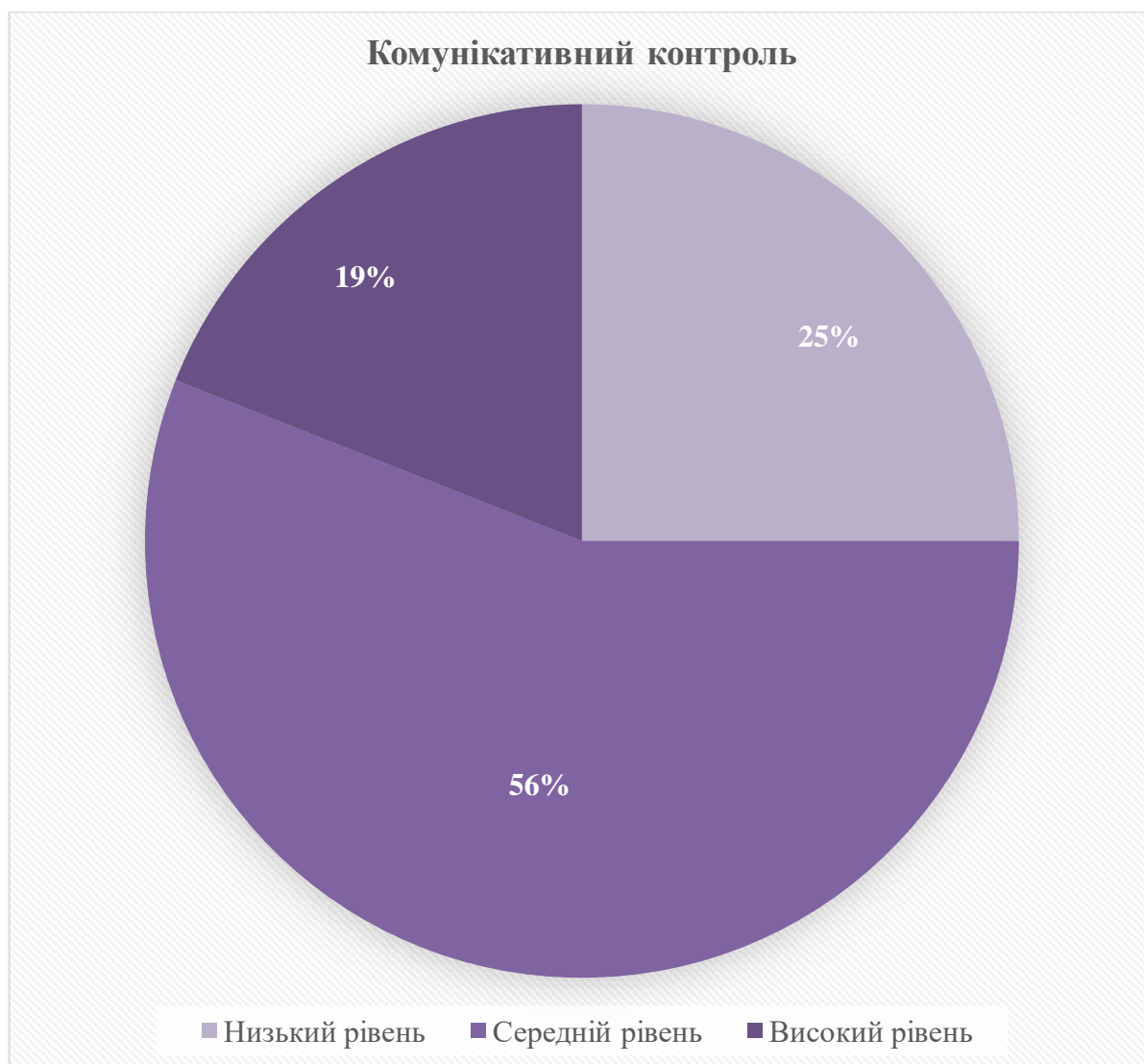

Рисунок 2.1 – Результати за методикою «Діагностика комунікативного контролю»

За результатами дослідження ми визначили такі рівні комунікативного контролю магістрів-психологів:

- високий рівень комунікативного контролю у 19%;
- середній більшу ніж у половини респондентів – 56%;
- низький рівень у 25%.

Для дослідження емоційної компетентності нами було обрано «Методику діагностики «перешкод» у встановленні емоційних контактів» (за В. Бойком). Основні питання методики подані у додатку Б.

Метою запропонованої методики є вивчити наявний рівень емоційного контролю магістрів-психологів. Дана методика надасть нам можливість виявити:

- труднощі у встановленні емоційних контактів;
- прояви некерованості емоціями та невмінням дозувати їх;
- невмінням передавати та виявляти емоції;
- переважанню негативних емоцій;
- небажання контактувати на емоційній основі тощо.

Обираючи цю методику, можна визначити психоемоційні чинники комунікативних бар'єрів, які тісно пов'язані з емоційною сферою магістрів-психологів. Вона дозволяє виявити емоційні перепони на шляху до встановлення емоційного контакту. У даному опитувальнику запропоновано двадцять п'ять тверджень, на які необхідно надати відповідь «так» або «ні».

За результатами проведеного опитування ми виявили:

- високий рівень – у 16% емоції не створюють «перешкод» у встановленні контактів;
- середній рівень – у 44% існують труднощі з емоційною взаємодією, але вони спроможні з докладанням певних зусиль це контролювати та корегувати;
- низький рівень – у 34% емоції та не спроможність її контролювати ускладнюють спілкування з оточуючими;
- критично низький рівень – у 6% емоції значною мірою заважають встановленню контактів.

Схематично результати ми відобразили на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2 – Результати методика «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів»

Креативну компетентність магістрів-психологів ми досліджували за методикою «Опитувальник креативності» (Д. Джонсона). Характеристика опитувальника розміщена у додатку В.

Методика спрямована на дослідження творчого самовираження. Показниками креативної компетентності, визначено:

- творчі здібності;
- здатність до прогнозування творчої діяльності;
- винахідливість та оригінальність;
- розвинута творча уява та мислення;
- власний досвід творчої результативної діяльності.

У методиці запропоновано вісім тверджень, необхідно обрати певну характеристику, яка властива особистості: «ніколи 1 бал», «рідко 2 бали», «іноді 3 бали», «часто 4 бали», «постійно 5 балів».

Результати за даним опитувальником схематично відображені на рисунку 2.3.

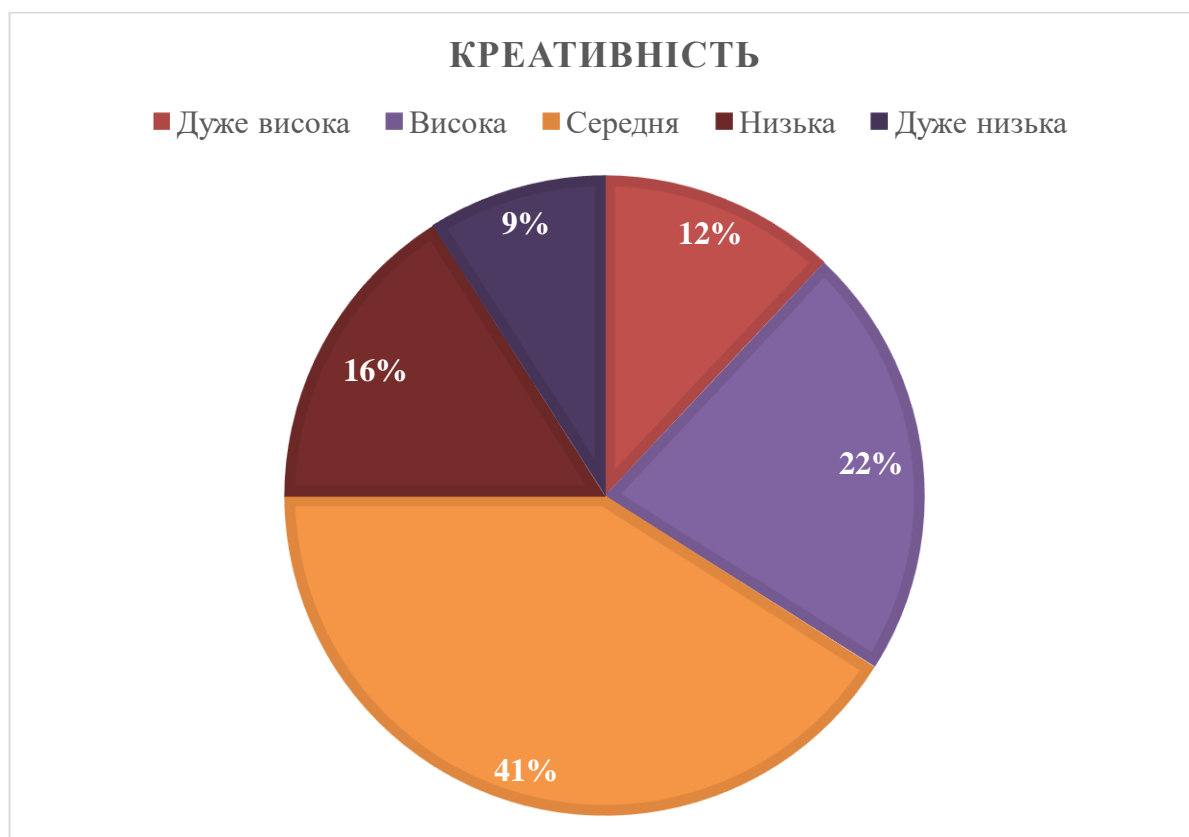

Рисунок 2.3 – Результати за методикою «Опитувальником креативності»

За результатами дослідження у респондентів виявлено:

- дуже високий рівень креативності – 12%;
- високий – 22%;
- середній – 41%;
- низький – 16%;
- дуже низький – 9%.

Для дослідження лідерської компетентності у магістрів-психологів ми використали методику «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жарікова, Є. Крушельницького). Інтерпретація методики-діагностики подана у додатку Г.

Дана методика використовується для діагностування рівня вираженості лідерських якостей. В даному опитувальнику запропоновано п'ятдесят тестових питань, на які необхідно обрати варіанти «а» чи «б». Результати дослідження відображено на рисунку 2.4.

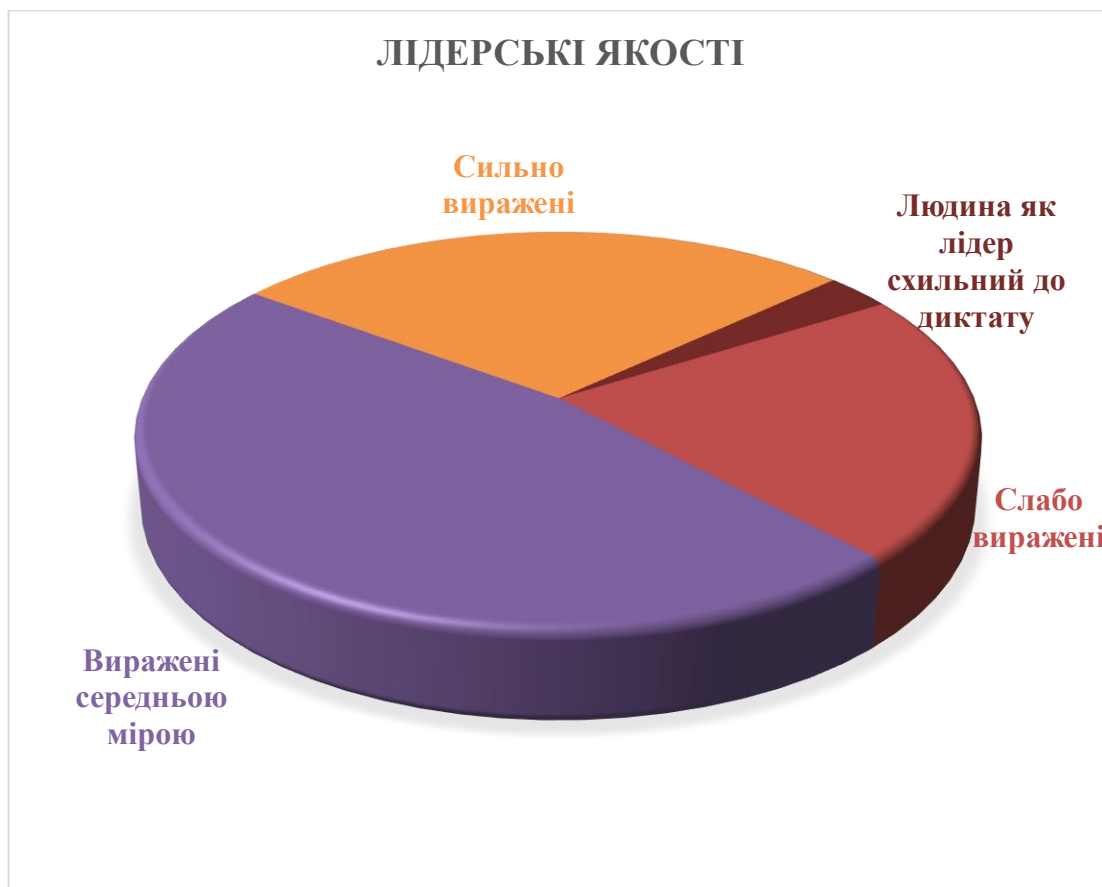

Рисунок 2.4 – Результати за методикою «Діагностика лідерських здібностей»

За результатами дослідження ми отримали такі показники:

- якості лідера виражені слабо у 22%;
- виражені середньою мірою – 47%;
- сильно виражені – 28%;
- у 3% лідерські якості виражені зі схильністю до диктату.

Навички командної роботи магістрів-психологів, ми вивчили за тестом «Здатність до командної роботи» (за І. Вертейко). Матеріали тестової методики розміщені у додатку Д.

Ключовим аспектом даної методики є вивчення:

- навичок командної роботи;
- способів та моделей поведінки учасників;
- визначення рівня здатності до командної роботи.

Даний тест містить дев'ять тверджень, на які необхідно обрати варіанти відповідей «а», «б» чи «в».

Результати схематично відображені на рисунку 2.5.

Рисунок 2.5 – Результати за тестом «Здатність до командної роботи»

За результатами ми визначили:

- низький рівень – у 16% здатності до командної роботи;
- середній рівень – 53% здатності до командної роботи;
- високий рівень – 31% проявляє спроможності до командної роботи.

Для дослідження часової компетентності магістрів-психологів нами використано тест «Уміння раціонально використовувати час» (за І. Вертейко). Даний тест-опитувальник поданий у додатку Е. У даній методиці запропоновано десять тверджень на які необхідно відповідати, таким чином «0 – майже ніколи», «1 – іноді», «2 – часто» та «3 – майже завжди». Результати ми відобразили схематично на рисунку 2.6.

Рисунок 2.6 – Результати «Уміння раціонально використовувати час»

За результатами дослідження ми визначили:

- у 19% – низький рівень, тобто відсутня властивість до успішного планування та раціонального використання свого часу;
- у 47% – середній рівень, що говорить про наявність властивостей та спроб до планування, але не завжди успішно;
- у 22% рівень вище середнього, що говорить про значну саморегуляцію свого часу, яка є досить успішною у переважній більшості;
- 12% виявлено високий рівень управління власним часом та раціональне його використання.

2.2 Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів

У психолого-педагогічних підходах поняття технологія розкривається у дидактично-виховному, порівняльно-педагогічному, цілісно-педагогічному аспектах. У нашому дослідженні технологія case-study визначається нами, як комплексна змістова техніка реалізації навчально-виховного процесу у вищій школі.

У ході нашого дослідження під поняттям технологія ми будемо розуміти певну комплексну інтегративну технологію навчально-виховного процесу, що забезпечить розвиток «soft skills» магістрів-психологів.

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, максимально включає в себе принципи, методи, змістову структуру та компоненти «soft skills».

Впровадження та використання технології case-study має забезпечити розвиток «soft skills» у магістрів-психологів, тому розглядаємо її, як упорядковану систему дій, операцій та процедур. Розроблений методичний комплекс забезпечить ефективність досягнення діагностично-прогнозованого результату в сучасних умовах навчально-виховного процесу.

Умовою її ефективної реалізації є забезпечення комплексу системи умов навчально-виховного процесу щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів. Даний комплекс передбачає певну логіку та послідовність дій щодо її використання. Впровадження технології case-study передбачає детальний аналіз психолого-дидактичної літератури та підбір оптимальних засобів, методів, форм технік її виконання.

У сучасній психолого-педагогічній думці під технологією case-study розуміється:

- інноваційно-ситуаційна методика навчання шляхом чого є вирішення аналізу певних завдань (кейсів).

- комплексна система, яка сприятиме навчанню та розвитку у магістрів-психологів креативно-критичного мислення, здатності вислуховувати і враховувати оптимальну, альтернативну точку зору колег, чітко та аргументовано висловлювати свою точку зору, розвиток умінь працювати в команді та знаходити найбільш ефективне, раціональне рішення визначеної проблеми;

- інтерактивно-ситуативна технологія, цільовим змістом якої є створення сприятливих, комфортних умов для сприймання теоретичних завдань та оволодіння практичними навичками вирішення конкретних завдань, що сприятиме професіоналізації магістрів-психологів їх саморозвитку та сформуванню професійного інтересу до діяльності;

- багатофункціональний інтерактивний метод, який розвиває такі професійні, соціально-психологічні характеристики магістрів-психологів, як: здатність до аналітичної діагностики проблеми; уміння конструктивно формулювати і відстоювати свою позицію; уміння дискутувати у процесі спілкування; уміння ефективно сприймати та оцінювати потрібну інформацію [49].

В основу технології щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів покладено метод кейс-стаді, який являє собою техніку активного, інтерактивного, розвивального, проектного навчання, яка полягає у використанні конкретних, життєвих, проблемних ситуацій у процесі організації навчання та націлену на результат формулювання певної проблеми й пошуку оптимальних варіантів її вирішення з наступним алгоритмічним аналізом.

У теоретико-методологічному контексті технологія кейс-стаді, представляється комплексною системою, в яку інтегровано інтерактивні методи навчання такі, як: мозковий штурм, коло ідей, мікрофон, моделювання ситуацій, комплексний системний аналіз, проблемний метод відповідей-запитань, метод опису конкретної ситуації, ігрові дидактичні методи,

брейнстормінг, дискусія, бесіда, метод вирішення творчих завдань, метод ажурної пилки тощо [48].

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів має таку змістову структуру:

- проблемний аналіз, визначається певними аспектами соціального відчуття самої проблеми, що потребує вирішення;
- системний аналіз сформує певні уміння цілісного бачення конкретної проблеми;
- праксеологічний аналіз розкриває прагматизм діяльності та формує критичне мислення, що впливає на ефективність діяльності;
- прогностичний аналіз розвиває прогностичне мислення та прагнення до логічного осмислення проблемної ситуації та передбачення на цій основі конкретних дій для прийняття рішень;
- причинно-наслідковий аналіз встановлює причини та обставини, які спровокували виникнення даної проблемної ситуації;
- аксеологічний аналіз передбачає проектування системи оцінювання проблемної ситуації, враховуючи різні позиції [48].

Метою технології case-study є розвиток «soft skills» магістрів-психологів, тобто соціально-психологічних компетентностей таких, як:

- комунікативної компетентності у магістрів-психологів;
- емоційної компетентності у магістрів-психологів;
- креативної компетентності у магістрів-психологів,
- лідерської компетентності у магістрів-психологів;
- здатності до командної роботи та взаємодії магістрів-психологів;
- часової компетентності у магістрів-психологів.

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів передбачає такі завдання:

- отримання теоретичних знань щодо структурних компонентів «soft skills»;
- розвиток комунікативних здібностей у магістрів-психологів;

- розвиток емоційного інтелекту у магістрів-психологів;
- розвиток креативного та критичного мислення у магістрів-психологів;
- розвиток лідерських здібностей у магістрів-психологів;
- розвиток навичок командної роботи у магістрів-психологів;
- розвиток умінь раціонально використовувати час у магістрів-психологів.

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів включає в себе такі компетентності, як:

- розвиток аналітичних навичок у магістрів-психологів, вміння аналізувати та розпізнавати дані інформації, класифікувати її, виділяти важливу та неважливу інформацію, мислити швидко, чітко та логічно у процесі вирішення конкретної ситуації;

- розвиток практичних навичок у магістрів-психологів передбачає сформування креативно-критичного мислення щодо використання теорії, методів та принципів розв'язування конкретних ситуацій;

- розвиток творчих навичок у магістрів-психологів передбачає вирішення ситуацій-кейсів та на основі цього здійснювати генерацію альтернативних рішень, які не можливо знайти логічним шляхом;

- розвиток комунікативних навичок у магістрів-психологів (вміння дискутувати, переконувати інших, використовувати вербальні та невербальні техніки спілкування);

- розвиток соціальних навичок у магістрів-психологів (оцінювання поведінки колег, вміння вислухати та активно підтримувати дискусії, контролювати свої думки у процесі спілкування);

- розвиток навичок самоаналізу у магістрів-психологів (осмислення власних думок та думок інших);

- розвиток навичок до аналізу і синтезу у магістрів-психологів (вміння структурувати, класифікувати, виділяти значну та незначну інформацію, швидко мислити та аналізувати) [48].

Реалізація технології case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-

психологів передбачає врахування психолого-дидактичних принципів, а саме:

- індивідуальності – індивідуальний підхід до кожного магістра та врахування їх інтересів;
- активності – активна позиції кожного учасника соціальної групи у розв’язанні та обговоренні кейсів; активно пропонувати свої варіанти щодо розв’язання проблемної ситуації у процесі обговорення;
- системності – комплексний, систематичний підхід до розв’язання професійних завдань та уміння визначати взаємозв’язки, структуру конкретної ситуації;
- багатоваріантності – уміння проектувати можливі варіанти рішень під час аналізу та розв’язання конкретного завдання;
- вибірковості – підбір оптимального та продуктивного розв’язання завдання;
- практичності – орієнтація на професійну спрямованість результату розв’язання проблеми;
- перспективності – прогнозування та передбачення результатів діяльності, визначення пріоритетних варіантів прийняття рішень;
- гнучкості – уміння легко адаптуватися до нових ситуацій та знаходити нові розв’язки проблемних ситуацій;
- оперативності – швидкий рівень розв’язання конкретного завдання;
- самостійності – сформування навиків самоуправління;
- конкретизації – чіткість, точність, конкретність висловлювання своєї точки зору [49].

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, передбачає дотримання певних психолого-дидактичних вимог, а саме:

- тематичні кейси мають бути взаємопов’язаними з навчальним матеріалом;
- тематичні кейси мають відповідати рівню складності;
- передбачати окреслення проблем, із якими магістри-психологи зустрічаються у професійній діяльності;

- стимулювати до дискусії, вдосконалюючи практичні навички;
- розробляти декілька рішень конкретної проблеми та спрямовувати на пошук достовірних шляхів розв'язання означеної проблеми.

Для сформування визначених завдань доцільно використовувати такі кейс-технології:

- метод ситуаційного аналізу;
- метод мозкового штурму;
- метод інциденту;
- метод запитань-відповідей;
- метод розбору ділової ситуації;
- метод проектування;
- метод моделювання;
- метод ситуаційно-рольових ігор;
- метод дискусії.

Нами визначені такі критерії оцінювання роботи з методом кейсів:

- участь у командній роботі групи під час розв'язання проблемної ситуації, визначається коефіцієнтом трудової участі у командній роботі;
- розробка та презентація проекту;
- активність, логічність, конкретність та аргументованість розв'язання проблемної ситуації кожним учасником групи;
- самостійна готовність до заняття;
- підготовка інтерактивних, наочних матеріалів та відеофрагментів.

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, як і інші інноваційні методи навчання, зацікавлює аудиторію та активізує її.

Застосування технології case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів забезпечується досягненням поставлених цілей, що з одного боку, мотивує індивідуальну активність учасників, а з другого боку, формує позитивну установку до навчання, зменшуючи кількість неактивних учасників.

Технологія case-study щодо розвитку «soft skills» забезпечується високою ефективністю навчання і формуванням творчих здібностей магістрів-психологів та надає можливість креативному викладачу самовдосконалюватися й розвивати власний творчий потенціал у спільній діяльності.

Технологічними особливостями кейс-методу визначено:

- метод включає в себе дослідницькі, аналітичні операції та процедури;
- метод являється технологією колективного, спільного взаємонавчання та взаємообміну інформацією;
- метод включає в себе технологію розвиваючого навчання;
- метод включає в себе технологію проблемного навчання;
- метод являється різновидом проектної технології;
- метод спонукає до технології «створення успіху» та формування позитивної установки й мотивації навчально-пізнавальної активності магістрів-психологів.

Психолого-дидактичними особливостями технології case study, нами охарактеризовано:

1. Технологія case study є інтерактивним методом викладання та є результатом якісного інноваційного навчання магістрів-психологів.
2. Технологія case study відрізняється високою алгоритмічною насиченістю та розкривається гносеологічним, праксеологічним та аксіологічним потенціалами.
3. Технологія case study надає можливість засвоювати великі об'єми складної інформації.
4. Технологія case study сформує професійні якості магістрів-психологів.
5. Технологія case study допомагає налагодити ефективний контроль.
6. Технологія case study є методом інтенсивної освіти.
7. Технологія case study взаємобілізує та взаємоактивізує діяльність, як викладача, так і магістрів-психологів.

8. Технологія case study створює сприятливі умови для творчої свободи особистості кожного учасника.

9. Технологія case study забезпечує рівноправ'я та самовизначення викладача та магістрів-психологів.

10. Технологія case study формує соціально-професійні якості магістрів-психологів.

11. Технологія case study формує здатність адаптуватися до екстремальних ситуацій та приймати оптимальні рішення.

12. Технологія case study відрізняється інтегруванням з іншими методами навчання.

13. Технологія case study орієнтована на викладання психології, педагогіки, соціології, політології, менеджменту, психології управління в яких можливо розглядати проблемні ситуації та знаходити різноманітні варіанти їх розв'язку.

14. Технологія case study основний акцент у навчанні переносить на переорганізацію навчального процесу, де магістри-психологи самостійно знаходять рішення в процесі комунікації з колегами та викладачем.

15. Технологія case study забезпечує сенсорно-емоційну окрасу навчального процесу.

16. Технологія case study значно знижує інформаційні перевантаження та спонукає до творчості магістрів-психологів.

17. Технологія case study визначає взаємозв'язок теорії і практики та віддає перевагу на користь практики.

18. Технологія case study забезпечує активну роль викладача, який управляє інтелектуальним розвитком магістрів-психологів.

19. Технологія case study допомагає вивільнити свій час наповнюючи його новими знаннями та творчим змістом.

20. Технологія case study забезпечує взаємодію, дискусію, моделювання ситуацій тощо.

21. Технологія case study значно полегшує діяльність магістрів-психологів та викладача.

22. Технологія case study забезпечує творчий характер навчання, яка допомагає підтримувати порядок в аудиторії та допомагає об'єктивному оцінюванню роботи магістрів-психологів.

23. Технологія case study формує надскладні навички роботи з інформацією.

24. Технологія case study виробляє навички формулювати конкретну проблему та визначати її окремі складові, ставити чіткі запитання, відповідати на них.

25. Технологія case study формує навички відстоювання своєї точки зору та здійснення презентації своєї позиції.

26. Технологія case study характеризується численними інформаційними, комунікаційними, проєктивними технологіями.

27. Технологія case study забезпечує технологічну сприйнятливість до нової інформації.

28. Технологія case study реалізується навчальними цілями та забезпечує міжособистісну комунікацію.

Потреба в реалізації та впровадженні технології case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів у практику навчання вищої школи є, на нашу думку, дуже важливою, що зумовлено сучасними тенденціями системи освіти. Важливо орієнтуватися не стільки на теоретизацію конкретних знань у процесі навчання, скільки на сформування умінь і навичок інтелектуальної-пошукової діяльності, розвиток творчих здібностей. Особливої уваги слід приділити розвитку соціально-психологічних компетенцій у магістрів-психологів таких, як «soft skills», що сприятимуть їх професійній самореалізації.

Психолого-педагогічні умовами щодо впровадження технології case study, нами визначено:

1. Врахування навчальних, особистісних інтересів і потреб магістрів-психологів їх індивідуально-психологічних особливостей.

2. Використання даного методу особливо в освіті дорослих та їх спрямованій професійній підготовці.

3. Використання принципу органічної єдності з іншими інтерактивними методами навчання.

4. Використання методу має враховувати вимоги: методичності, інформаційності, організаційності і має забезпечити психолого-педагогічний супровід.

5. Використання методу сприятиме подоланню психологічних бар'єрів та виробленню умінь і навичок розв'язування проблемних ситуацій.

2. Забезпечення навчально-методичним комплексом як магістрів-психологів, так і викладачів.

3. Формування психологічного супроводу кейсів з основних дисциплін.

4. Застосування комплексного, систематичного підходів до підбору форм і методів навчання з ціллю створення сприятливої практичної підготовки магістрів-психологів.

5. Формування творчих груп магістрів-психологів щодо розробки кейсів.

6. Міждисциплінарний взаємозв'язок використання інтерактивних форм навчання.

7. Підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів та формування індивідуального стилю поведінки.

8. Проведення науково-практичних семінарів, науково-методичних конференцій, соціально-психологічних тренінгів, майстер-класів із питань побудови та впровадження кейсів.

9. Вивчення та аналіз зарубіжного та вітчизняного передового досвіду щодо розробки та впровадження кейсів.

10. Стимулювання творчості та активності діяльності з проектування кейсів у сфері психології.

Таким чином, розробка та застосування технології case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, з одного боку, сприятиме мотивації індивідуальної активності магістрів-психологів, а з іншого боку, сформує позитивне ставлення до навчання у вищій школі, що в свою чергу, забезпечить високу, продуктивну, оптимальну взаємодію учасників освітнього процесу. Застосування технології case-study, сформує у магістрів-психологів професійно-важливі компетенції, що надасть їм можливість у подальшому самовдосконалюватись та постійно працювати над розвитком власного творчого потенціалу.

Реалізація технології case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, можлива з урахуванням психолого-педагогічних умов та ефективного їх застосування, що допоможе відкрити для магістрів-психологів величезні потенційні можливості щодо підвищення рівня їх практичних навичок, зокрема «soft skills» у сфері психології, що сприятиме їх професійній мобільності.

2.3 Методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів

Здійснивши теоретико-діагностичне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів у сучасних освітніх моделях та визначивши структурні компоненти, сприяло розробці методичних рекомендацій щодо їх розвитку.

Методичними рекомендаціями щодо розвитку комунікативної компетентності магістрів-психологів нами визначено:

- використання наукових підходів щодо розвитку комунікативної компетентності таких, як: системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, компетентісний та комунікативний;
- дотримання положень щодо розвитку інтелектуальної компетентності магістрів-психологів, а саме: цілеспрямованості, науковості, творчості, професійної спрямованості, проблемності, гуманізації, індивідуального підходу, поліваріантності, активізації, оптимізації;
- відповідність змісту організації процесу навчання, який сприяє розвитку умінь вирішувати комунікативні завдання;
- розробка курсу дисциплін, який професійно-орієнтований та забезпечує інтеграцію знань з психології;
- викладання навчальних дисциплін та моделювання процесу комунікації, що забезпечить вирішення конкретних професійно-орієнтованих завдань;
- створення у навчально-професійному навчанні ситуацій успіху та взаємодії, що опосередковані змістом практичної діяльності психолога;
- використання ресурсів тренінгово-коучингових занять, що сприятиме розвитку комунікативних навичок дискусії у магістрів-психологів;

- застосування інтерактивних методів навчання для реалізації практичного досвіду магістрів-психологів;

- використання ресурсного потенціалу ділової гри для проектування учасниками комунікативних ситуацій;

- регулярне проведення психодіагностики комунікативної компетентності магістрів-психологів.

Методичними рекомендаціями щодо розвитку емоційної компетентності магістрів-психологів у процесі професійної підготовки слід вважати:

- забезпечення структурно-змістового процесу та розкриття теоретичних питань з проблем емоційної компетентності, що дозволить магістрам-психологам розуміти власні емоції та емоції інших; визначати адекватну самооцінку; розвивати впевненість у собі та правильна оцінка своїх потенційних можливостей;

- розвиток саморегуляції забезпечить управління внутрішньо-особистісними станами та ресурсами, що визначає рівень: самоконтролю над руйнівними емоціями; надійності відповідним нормам; сумлінності за власні дії; пристосованості до нових змін; відкритості новому та готовності ефективно здійснювати власну професійну діяльність;

- розвиток мотивації забезпечить керування емоційними тенденціями, що полегшують або погіршують досягнення цілей та визначаються: мотивами досягнення та вдосконалення; обов'язковістю досягнення цілей; ініціативністю використовувати всі можливі ресурси для досягнення цілей; оптимізмом у досягненні мети, не звертаючи увагу на невдачі та перешкоди;

- розвиток емпатії забезпечить розуміння власних почуттів та поглядів інших, активність їх розвитку; орієнтацію на розуміння потреб інших; сприятливі можливості для реалізації емоцій та почуттів; психологічну чутливість до рольових позицій та емоційних переваг у певній групі;

- розвиток соціальних навичок забезпечить уміннями викликати позитивні реакції в інших, що характеризується: переконаннями та володінням комунікативними техніками переконання; ефективною комунікацією та відкритим сприйняттям; конструктивним розв'язанням конфліктів та суперечностей; лідерством та можливостями надихати колег у групі; швидкоплинними реакціями на зміни та ініціюванням цих змін; створенням зв'язків та сформуванням ділових, комунікативних взаємовідносин;

- моделювання надпрофесійних ситуацій та впровадження тренінгових програм;

- відпрацювання у магістрів-психологів здатності практично діяти, застосовуючи індивідуальні, комунікативні техніки у практичних ситуаціях професійної діяльності та психологічної практики;

- залучення магістрів-психологів до позааудиторних занять, гуртків та практичної діяльності, зокрема включаючи науково-дослідну діяльність;

- відповідну готовність професорсько-викладацького складу до налагодження ефективної комунікативної взаємодії між усіма учасниками освітнього середовища.

Важливо пам'ятати, що емоційна компетентність, включає в себе такі важливі навички, як:

- уміння самоусвідомлювати, виражається тоді, коли ви починаєте відчувати емоцію, саме до того, як ви починаєте спілкуватися чи діяти;

- уміння обирати моделі поведінки на відповідну емоцію, щоб досягати власних цілей без шкоди для інших;

- уміння зчитувати емоції інших людей та відповідне сприйняття цих емоцій, що закладені в основі взаєностосунків;

- уміння раціонально використовувати необхідну та об'єктивну інформацію про свої почуття та почуття інших.

Методичні рекомендації щодо розвитку креативної компетентності магістрів-психологів:

- впровадження креативного навчання, що сприятиме розвитку креативного мислення, як інноваційної освітньої діяльності;
- головним психологічним чинником креативного навчання є ініціативність учасників освітнього процесу;
- проведення заняття за інтерактивною технологією креативності, що сприятиме співпраці суб'єктів освітньо-креативного середовища;
- уміння самостійно виплутуватися з важких ситуацій є надзвичайно цінним інтелектуальним вмінням особистості;
- здатність творчо мислити;
- гармонійне поєднання індивідуально-психологічних характеристик інтелекту і креативності, що сприятиме здатності до універсальної адаптації у психологічній практиці, при виконанні шаблонних інтелектуально-професійних завдань;
- адаптація та успішність при виконанні професійних завдань;
- вміннями відігравати різноманітні соціальні ролі;
- інноваційно-креативна особистість характеризується адекватною самооцінкою, важливо зазначити, що правильна самооцінка є вирішальним фактором сформованості позитивної Я-концепції особистості;
- створення умови для розвитку та формування достатньо високої, адекватної самооцінки у магістрів-психологів;
- самопізнання власних потенційних можливостей та ресурсів;
- оволодіння навичками оцінювання своїх досягнень та невдач;
- рівень реалізації власних можливостей залежить від розвитку її рефлексивності;
- впроваджувати інноваційні технології у навчально-виховний процес, які вибудовані на механізмах рефлексії, що дозволяє розмірковуванню над різними ситуаціями та питаннями;

- розвиток креативного потенціалу магістрів-психологів, який залежить від рівня їх професійної компетентності;

- реалізація компетентнісного підходу в освітній діяльності.

Важливо зазначити, що компетентність у цьому контексті розглядається, як основна здатність, що обґрунтовується не лише знаннями, але і власним досвідом, цінностями, здібностями, які набуті у практичній діяльності.

Важливо зазначити те, що формування соціально-психологічної компетентності магістрів-психологів є цілеспрямованим процесом у вищій школі. При цьому важливо пам'ятати, що рольові функції педагога кардинально змінюються:

- по-перше, необхідно постійно організувати самостійну науково-пошукову діяльність, як самого педагога, та і магістрів-психологів;

- по-друге, налагоджувати комунікативну взаємодію з метою розвитку, як мотивації так і соціально-психологічних навичок у магістрів-психологів;

- по-третє, впроваджувати інноваційні технології навчання, які доповнюють активні методи та інтерактивні техніки організації навчально-виховного процесу;

- по-четверте, реалізація індивідуального підходу до навчання магістрів-психологів;

- по-п'яте, створення сприятливого освітнього середовища для реалізації соціально-психологічних компетентностей магістрів-психологів.

Методичними рекомендаціями щодо розвитку лідерських якостей магістрів-психологів передбачає:

- створення відповідного розвивально-освітнього середовища;

- комунікативна взаємодія в процесі тренінгових занять;

- організація креативно-творчої діяльності магістрів-психологів;

- використання комплексу засобів, які спрямовані на розвиток лідерських якостей магістрів-психологів;

- саморозвиток власної відповідальності, як важливої особистісної характеристики, що являється системним ядром лідерських якостей магістрів-психологів.

Опираючись на наукові дослідження щодо проблеми розвитку лідерських якостей магістрів-психологів, нами визначено наступні психолого-педагогічні умови для ефективного їх потенційного розвитку, а саме:

- врахування індивідуально-психологічних особливостей магістрів-психологів;
- розвиток мотивації лідерства магістрів-психологів;
- розвиток конкретно-ситуативної відповідальності, як основної характеристики лідерства;
- створення сприйнятливого, розвивального, особистісно-орієнтованого середовища в тренінговій взаємодії магістрів-психологів;
- визначення змісту діяльності, групової динаміка, проблемності навчання, рефлексійності;
- забезпечення комплексного розвитку лідерських якостей магістрів-психологів;
- використання інноваційних форм та методів роботи, що сприятимуть розвитку лідерських якостей магістрів-психологів;
- розроблення тренінгових програм щодо усвідомлення ними власних мотивів та розвитку лідерських якостей магістрів-психологів;
- спрямовувати лідерську активність магістрів-психологів, допомагаючи у відпрацюванні лідерських навичок.

Методичними рекомендаціями щодо розвитку навичок працювати в команді нами визначено:

- значимість міжособистісних взаємин, що дозволяє підтримувати єдність команди та захищає від емоційного перевантаження, стресів та являється однією із важливих потреб у процесі спілкування, задоволення цієї потреби сприятиме внутрішній самомотивації діяльності, коли поставлені

завдання виконуються, не за матеріальну вигоду, а через моральне задоволення даним процесом;

- психологічний комфорт є другою особливістю взаємин у командній роботі;
- наявність цілісної системи ефективного, конструктивного керування конфліктами;
- створення кола довіри оточуючих;
- здатність сприймати інших людей у їхній неоднозначності;
- налагодження системи взаєморозуміння, довіри, згоди і взаємодопомоги;
- переважання культури відкритої, щирої, чесної комунікації;
- створення можливостей для особистісно-професійного зростання;
- створення системи підтримки та стимулювання у команді.

Важливо зазначити, що тут справа не лише у професійному розвитку магістрів-психологів, а в тому щоб підвищити загальну якість їх особистісного життя, наповнюючи новими прагненнями, інтересами, захопленнями, взаємостосунками.

Звичайно, особистісне та професійне зростання учасників команд часто пов'язують із їхнім власним соціальним досвідом, що розповсюджується від одного учасника до іншого учасника спілкування.

За доцільне вважаємо, проведення занять з інтерактивними підходами, а саме: лекційно-семінарські заняття, евристичні дискусії, ділові ігри, проектні технології, профільні занурення, майстер-класи, круглі столи, методи кейсів, тренінгові заняття, тощо.

Ми переконані у тому, що особливу перевагу слід надавати саме інтерактивним формам і методам проведення різних занять, які найбільше сприятимуть розвитку «soft skills» у магістрів-психологів.

На етапі подання теоретичного матеріалу, доцільно використовувати інтерактивні лекційні заняття.

Зокрема активні лекції, серед них доцільно виділити такі:

- лекція-бесіда, що передбачає ведення діалогу з аудиторією й забезпечує потенційні можливості встановлення безпосереднього, комунікативного контакту лектора зі слухачами;
- лекція-вікторина, що передбачає постійний взаємозв'язок до практичного досвіду слухачів;
- лекція-диспут, що стимулює незалежний обмін думками між лектором та слухачами;
- лекція-консультація, що передбачає з'ясування найбільш складних проблемних питань конкретної навчальної дисципліни;
- проблемна лекція, що допомагає у вирішенні певних професійних проблем;
- лекція у вигляді «круглого стола», що передбачає запрошення фахівців-експертів та фахівців-консультантів;
- лекція-співбесіда, що дозволяє розкрити певний навчальний матеріал, і у свою чергу, забезпечити ефективний контроль знань слухачів.

Доцільно, щоб цикли інтерактивних лекцій:

- враховували проблемний характер;
- висвітлювали сучасні актуальні питання педагогіки і психології;
- враховували сучасні тенденції досягнення суспільного й науково-інформаційного розвитку;
- спонукали магістрів-психологів на поглиблення професійно-фахових знань та реалізацію самостійної роботи.

Важливо на інтерактивних лекціях використовувати: елементи проблемних запитань, відеофрагменти повідомлень, візуалізаційні презентаційні матеріали, інтерактивне спілкування, анкетування-опитування, постановку творчих, евристичних завдань.

З метою формування та розвитку «soft skills» магістрів-психологів, під час проведення семінарських та практичних занять також доцільно використовувати інтерактивні форми та методи навчання, зокрема:

- ігри-вправи тренувального характеру, які включають конкретну фахову ситуацію з певним алгоритмом дій. Ігри-вправи можуть проводитись у невеликих групах; тривалість гри не може бути довшою ніж 20 хвилин;

- комплексні рольові ігри, які обов'язково включають в себе імпровізаційні елементи в діях учасників. Тематика ігрових занять дуже часто скерована на вирішення конкретних ситуацій із застосуванням методу командної роботи;

- ігри-змагання, передбачають одне й те ж завдання, яке видається двом малим групам, після усвідомлення завдання, проводиться порівняння відповідних отриманих результатів та вибір на цій основі найбільш ефективного варіанту вирішення даної проблеми;

- ігрове проектування даний метод, призначений для активізації навчально-пізнавальної діяльності магістрів-психологів. Ігрове проектування сприяє створенню та моделюванню власної моделі поведінки тощо;

- широкоформатна ситуація передбачає комплексний аналіз та об'єктивну оцінку магістрами-психологами певної ситуації з метою розробки конкретної схеми для її успішного розв'язання;

- мікроситуація передбачає, що її опис має бути досить лаконічним, однак варто зазначити, що він повинен точно відтворити сутність означеної проблеми; цей метод доцільний при проведенні лекції-бесіди, лекції-дискусії, лекції-диспут тощо;

- ситуація-проблема під час проведення інтерактивного заняття учасникам пропонується здійснити не тільки аналіз конкретної ситуації, але й свідомо прийняти продуктивне фахове рішення;

- ситуація-ілюстрація призначена для примноження та закріплення знань, активізацію взаємообміну знаннями та професійним досвідом між учасниками; даний метод є найбільш оптимальним при здійсненні круглих столів, семінарів-тренінгів, майстер-класів тощо;

- ситуація-інцидент спрямована на подолання психологічних бар'єрів особистісної інертності учасників та сформування адекватної моделі поведінки в надскладних стресових ситуаціях.

Таким чином, розроблені та запропоновані нами методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів є системою психолого-педагогічних умов, які повинні повною мірою задовольнити потребу учасників навчально-виховного процесу.

Сприятливі психолого-педагогічні умови відіграють важливу роль у розвитку «soft skills» магістрів-психологів та допомагають в опануванні нових соціальних ролей, які розкривають потенційні можливості для експериментування у сфері психології.

Реалізація розроблених методичних рекомендацій, психолого-педагогічних умов та технології case-study щодо розвитку «soft skills», дозволить магістрам-психологам ефективно розкрити їх індивідуальних, потенційних ресурсів і можливостей у процесі навчання у виші; сформує позитивну мотиваційну установку на виконання професійних завдань та підвищить рівень їх соціально-психологічної компетентності, зокрема «soft skills» у сфері психології, що у свою чергу, сприятиме їх професійній мобільності та професійній універсальності.

Висновки до розділу

Здійснено емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів. Дане дослідження проводилося на базі Хмельницького психологічного центру. Вибірку склали 32 магістри.

Для вивчення комунікативної компетентності магістрів-психологів, нами обрано та використано методику «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер), з метою діагностики комунікативного контролю.

Для вивчення емоційної компетентності магістрів-психологів, нами обрано та використано методику «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів» (за В. Бойком), з метою діагностики емоційної взаємодії.

Для вивчення креативної компетентності магістрів-психологів нами, обрано та використано методику «Опитувальник креативності» (Д. Джонсона), з метою діагностики творчих здібностей.

Для вивчення лідерської компетентності у магістрів-психологів, нами обрано та використано методику «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жарікова, Є. Крушельницького), з метою діагностики лідерських здібностей.

Для вивчення навичок командної роботи у магістрів-психологів, нами обрано та використано тест «Здатність до командної роботи» (І. Вертейко), з метою діагностики навичок командної роботи.

Для вивчення часової компетентності магістрів-психологів, нами обрано та використано тестову методику «Уміння раціонально використовувати час» (І. Вертейко), з метою діагностики навичок управління часом.

У ході дослідження розроблена технологія case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, інтерактивним змістом якої є створення сприятливих умов та оволодіння практичними навичками «soft skills» та методичні рекомендації щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів

ВИСНОВКИ

Здійснивши перспективний огляд освітніх моделей до поняття «soft skills», дозволило охарактеризувати його, як соціально-психологічну компетентність магістрів-психологів, яка розглядається нами, як багатокomпонентний, багатofункціональний, багатofаспектний комплекс, що характеризується універсальністю: комунікативними, емоційними, креативними, лідерськими, командними, часовими та самопрезентаційними навичками, які удосконалюються під впливом надскладних професійних ситуацій у ефективній взаємодії з колегами.

Проаналізувавши сучасні наукові підходи до визначення структури «soft skills», допомогло нам розробити власну психологічну структуру «soft skills» магістрів-психологів, яка складається з таких структурних компонентів, зокрема: комунікативної, емоційної, креативної, лідерської командної, часової компетентностей.

Емпіричне дослідження здійснювалося у Хмельницькому національному університеті. У даному дослідженні прийняли участь 32 магістри спеціальності 053 «Психологія». Для діагностики соціально-психологічних особливостей «soft skills» магістрів-психологів нами використанні отриманні показники.

Діагностичне вивчення комунікативної компетентності магістрів-психологів передбачало використання методики «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер), за результатами діагностики визначено середній рівень комунікативного контролю – у 44%.

Діагностичне вивчення емоційної компетентності магістрів-психологів передбачало використання методики «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів» (за В. Бойком), за результатами діагностики визначено середній рівень емоційної взаємодії – у 44%.

Діагностичне вивчення креативної компетентності магістрів-психологів, нами обрано та використано методику «Опитувальник

креативності» (Д. Джонсона), за результатами діагностики визначено середній рівень творчих здібностей – у 41%.

Діагностичне вивчення лідерської компетентності у магістрів-психологів, нами обрано та використано методику «Діагностика лідерських здібностей» (Є. Жарікова, Є. Крушельницького), за результатами діагностики визначено середній рівень лідерських здібностей – у 47%.

Діагностичне вивчення навичок командної роботи у магістрів-психологів, нами обрано та використано тест «Здатність до командної роботи» (І. Вертейко), за результатами діагностики визначено середні показники навичок командної роботи – у 53%.

Діагностичне вивчення часової компетентності магістрів-психологів, нами обрано та використано тестову методику «Уміння раціонально використовувати час» (І. Вертейко), за результатами діагностики визначено середні показники навичок управління часом – у 47%.

За результатами дослідження розроблено технологію case-study щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, метою якої є сформування у магістрів-психологів соціально-психологічних та професійно-важливих компетенцій, що у подальшому сприятиме їхній самореалізації та самовдосконаленню у психологічній сфері.

Реалізація методичних рекомендацій щодо розвитку «soft skills» магістрів-психологів, з урахуванням запропонованих нами психолого-педагогічних умов, сприятиме розкриттю потенційних ресурсів та практичних навичок «soft skills» магістрів-психологів у професійній діяльності.